

Een mens wil herkend worden

Voorbij aan Oosterse en Westerse verlichting

43

Met het thema levensbeschouwing introduceren we de spirituele dimensie van opvoeding en onderwijs. Voor Nederlandse leraren een bekend griezelig woord: spiritualiteit. Maar het manifesteert zich gewoon en ongemerkt in ons dagelijks leven: de spirit van waaruit je leeft en het bewustzijn daarvan. De volgende tekst van Mauk Pieper geeft een voorbeeld dat omvattend is en daarmee ook wereldbeschouwing inhoudt.

De NIVOZ-lezing van Tex Gunning – Value Based Education – raakte in 2011 een snaar in vele onderwijslagen. Ook Mauk Pieper las de voordracht en zoekt in op de noodzakelijke ontwikkeling van een innerlijk, moreel kompas, het type leiderschap dat erbij hoort, in relatie tot menswording en bewustzijn.

“We willen onze mensen sociaal en spiritueel helpen inzicht te krijgen in zichzelf en hun plek in de samenleving. Al dat werk zou echter niet nodig zijn, als al die mensen die nu op leiderschapscursussen gaan, als kind niet hadden afgeleerd om te denken en te handelen vanuit hun interne kompas” Tex Gunning ¹

Wat is eigenlijk een innerlijk kompas? En is het maakbaar? Tex Gunning linkt de huidige mondiale crisis aan ‘waarden- en cultuurproblemen’. Ik richt mijn blik op het kompas dat ieder mens als gegeven in zich heeft en de betekenis van de ander, c.q. de leraar of ouder in de bewustwording daar van. Het raakt daarmee aan het existentiële, het spirituele bestaan van ieder mens.

Er zijn vele (experimentele) onderwijsvormen die zoeken naar de praktische betekenis van begrippen als *innerlijk kompas*, *intrinsieke motivatie*, *innerlijke waarden*. Maar waar denken we dan aan en hoe komen we er mee in contact? Met de huidige wederopleving van de betekenis van individualiteit gaat mijn interesse uit naar een vorm van individualiteit die onder invloed van de Oosterse kijk op de mens in onze cultuur mogelijk is geworden.

Je eerste schok

Hoe groeit het individu op? Ieder mens leert zich al snel te verweren tegen pijnlijke ervaringen. Dat gaat automatisch en onbewust.

De urgentie van goed onderwijs

Onconventionele perspectieven op onderwijs – uitgesproken door mensen die hun sporen hebben verdiend in hun eigen werkveld – kunnen van grote waarde zijn voor de ontwikkeling van de samenleving en voor het onderwijs in het bijzonder. In de afgelopen tien jaar organiseerde NIVOZ een viertal lezingen. De voordrachten fungeerden door deze periode heen als een rijke bron van inspiratie, maar vertegenwoordigden ook een richting van denken die zich meer als onvermijdelijk presenteert.

In de uitgave ‘NIVOZ en de urgentie van goed onderwijs’ vindt u vier integrale teksten van de hand van Herman Wijffels (2006), Hans Adriaansens (2008), Tex Gunning (2011) en Mart de Kruif (2012), uitgesproken ten overstaan van beleidsmakers, bestuurders, directeuren en schoolleiders, leraren en andere onderwijsbetrokkenen.

NIVOZ en de urgentie van goed onderwijs

Het boek is voor € 10,- te verkrijgen via de website www.nivoz.nl
ISBN 978-90-819493-3-0

Dit is geen individueel verschijnsel, het is een onderdeel van de groei die we allemaal meemaken. En gedurende ons leven worden we beter in het afweren van dat wat we niet willen. Zo ontwikkelen we – eerst onbewust – een afweerhouding. We beseffen niet dat dit ongewild ook een harnas is, waarmee we afgescheiden raken van het leven, van onze werkelijke (dan nog onbewuste) intuïtie en intelligentie, de ander en ook van onszelf. En dit geeft een ander soort onbehagen, wat later de kiem kan zijn van onze zoektocht.

“We zijn losgeraakt van onze wortels en hebben het besef verloren van wat de wereld bij elkaar houdt en samensmeedt tot een zinvol geheel.”

Tex Gunning ²

Je tweede schok

Onze afweerhouding werkt op een gegeven moment niet meer. Er komen momenten dat wij het leven niet meer onder controle hebben, maar het leven ons te pakken heeft. De meesten van ons beleven het als een crisis, waarin onze idealen als Westers afgescheiden individuen onder druk komen te staan. En dat is meestal de tweede grote schok in ons bestaan. Ook daar lijkt vrijwel niemand aan te ontkomen. Veel mensen – denk aan leraren na 10 tot 15 jaar lesgeven – beginnen fundamentele vragen te stellen. Vragen als *Wie ben ik eigenlijk?, Waar gaat mijn leven om?, Waar besteed ik mijn tijd aan? en Wat is echt belangrijk?*

Dit zijn geen vragen die cognitief beantwoord kunnen worden. Deze vragen zijn niet bedacht. Ze komen op en spruiten wellicht voort uit een verlangen om weer contact te krijgen met *iets*. We hebben wellicht nog een flauw vermoeden van wat er nog meer in ons leeft, waarvan we met ons mentale bewustzijn afgescheiden zijn. Het verlangen daar naar is in zekere zin ons grootste kapitaal, want het kan ons weer in verbinding brengen met het leven.

Het omegapunt

Ik denk dat we allemaal wel momenten kennen van een tweede schok. Daarin constateren we iets als *‘als het zo door gaat, loop ik gevaar: fysiek, emotioneel, maar wellicht ook moreel en ethisch.’* Dit kan bij veel mensen op steeds jongere leeftijd leiden tot existentiële crises. Maar het is tegelijkertijd een opening die de potentie heeft dat we ons weer kunnen verbinden met het leven en de inherente intelligentie daar van, met elkaar en het leven op aarde. Het is een opening waar doorheen we weer contact kunnen krijgen met intuïtieve kennis; kennis die eigen is aan de natuur, zoals we deze aantreffen bij de walvis en bij vogels die de wereld over reizen.

Maar als modern mens kunnen we ook op bewust niveau leren putten uit de database van het leven waar we onderdeel van uitmaken. En in deze tijd kan dit proces zelfs ondersteund en getoetst worden met héél veel informatie. Zo kunnen wij – in de opening die een crisis biedt

– wellicht in contact komen met *onze taak*, zoals de mier in de mierenhoop onbewust informatie van zijn soortgenoten ontvangt en weet wat er te doen is. Zo ontstaat er potentieel *‘een weet van’* gemeenschappelijke en individuele doelen. Er ontstaat een omegapunt, aan de horizon van ons bewustzijn. Dit is een punt waar we naartoe getrokken worden. En ik denk dat iedereen, die vanuit dit perspectief naar zijn eigen leven kijkt, momenten kan aanwijzen waarin hij met grote zekerheid, van binnenuit wist wat hem te doen stond.

Maar wie is die ‘Ik’ die zich laat trekken naar zijn doel wat hij zich bewust is geworden?

“Als je kinderen vraagt naar hun ideeën over een rechtvaardige wereld, dan komen ze aan zetten met universele waarden die in ieder van ons resoneren.”

Tex Gunning ³

Het afgescheiden zelf

Het ‘mijzelf’ waar we in het Westen sinds de moderniteit mee grootgebracht worden, bestaat meestal uit een identificatie met gedachtes, meningen, ideeën, verantwoordelijkheden, rollen, bezittingen en – inmiddels ook gevoelens. Voor dit *afgescheiden zelf* – dat slechts op mentaal niveau functioneert – is de verbinding met de ander en het geheel hoogstens een goedwillende mentaliteit, maar reikt niet aan zijn innerlijke ervaring van de werkelijkheid.

Wie is Mauk Pieper?

Mauk Pieper (1957) belandde op zijn 25ste in een crisis die hem tot een intense zoektocht en ontwikkeling – persoonlijk en spiritueel – bracht. Na het bestuderen van het werk van Ken Wilber en meer dan 20 jaar experimenteren met integrale zienswijzen, integreerde hij zijn eerdere inzichten uit politieke en sociale wetenschappen, filosofie, psychotherapie en lichaamsgeoriënteerde disciplines, tot een

organisch geheel en curriculum voor de Venwoude Levensschool. Mauk is er in gespecialiseerd om mensen vanuit een geïntegreerde ervaring van lichaam, gevoelens en geest de koers in hun leven te laten ontdekken. Hij is directeur van het Center for Integral Wisdom Europe en auteur van *‘Humanity’s Second Shock and Your Unique Self’*.

- > www.venwoudelevensschool.nl
- > www.mauk.nu/blog-mauk-nu
- > www.ievolve.org

‘Zolang we ons baseren op het afgescheiden zelf is het logisch dat mensen zich niet herkend en gezien voelen en vaak eenzaam zijn.’

Het ware zelf

Om met onze intuïtieve kennis in aanraking te komen lijkt het logisch om op zoek te gaan naar benaderingen die je in aanraking brengen naar een ander ‘zelf’ dan het afgescheiden zelf. En er zijn vele benaderingen uit het Oosten die methodes hebben ontwikkeld die op dat gebied resultaten hebben. Iedereen die wel eens wat langer gemediteerd heeft, weet hoe prettig het is om even verlost te zijn van je (afgescheiden) zelf en weer een besef van éénheid en verbondenheid te hebben. Vanuit Oosters perspectief ben je dan in contact gekomen met je *ware zelf*. In dit Oosterse ware zelf ben je bevrijd van je ego, je wil, je identiteit en je unieke individualiteit. Er heerst rust en vrede.

De paradox

Maar waarom is dit *ware zelf* in het Westen zo moeilijk te vermarkten? Terwijl het toch zo prettig is. Dat is omdat er iets aan ontbreekt dat nu juist bij uitstek één van de fundamenteën van onze cultuur raakt. In de Westerse verlichting is namelijk juist de realisatie van het unieke individu tot stand gekomen. In de oosterse verlichting is de realisatie van het *ware zelf*, waarin we afscheid nemen van dit unieke individu, tot stand gekomen. Maar dan reist wel de interessante vraag of het *afgescheiden zelf* en het *ware zelf* verenigbaar zijn of een paradox vormen?

Je bent een puzzelstukje

De metafoor dat je een puzzelstukje bent⁴, kan ons hier helpen. Het Westerse individu is geneigd te denken dat hij alles uit zichzelf kan halen en dat hij een uniek puzzelstukje is. Maar het puzzelstukje dat het afgescheiden zelf is, is de puzzel – dus het geheel en de verbondenheid – kwijt. Het ware zelf daarentegen ziet dat het ‘het geheel’ is, maar is zijn unieke individualiteit kwijt.

Zou het waar kunnen zijn dat we een uniek stukje binnen de grote puzzel zijn? Dit niet als afgescheiden zelf, maar juist in eenheid en verbondenheid met het geheel?

Als we ons bewust worden dat we een uniek deel van het geheel zijn, ontwaakt ‘IK’ als een *uniek zelf*, als de persoonlijke expressie van de

essentie van het leven. Een expressie welke *in mij* leeft, welke *als mij* leeft en welke *door mij* in de wereld komt. Ik ben uniek en individueel, en tegelijkertijd niet meer afgescheiden van het geheel. Dit transcendeert en includeert de verworvenheid van Westerse en Oosterse verlichting ten aanzien van het zelf. Vanuit de vele gesprekken die ik met mensen heb, denk ik ook dat iedereen momenten kent waarin de ervaring dat zij zelf ‘een betekenisvol deel van het geheel zijn’ er onomstotelijk was. Als ik in gesprek met iemand zulke momenten op het spoor kom, dan nodig ik ertoe uit om dit niet tot *een ervaring* te reduceren, maar tot *een inzicht* te verheffen.

Eenzaamheid is niet herkend zijn

Kunnen leven als een *uniek zelf* – dat potentieel weer in contact is met het leven dat hij is en met de koers er van – is geen managementzaak, ook geen kwestie van kennis; het gaat over bewustzijn. Het gezin en de school zijn potentieel de belangrijkste laboratoria waarin een mens dit bewust kan worden. De eenzaamheid van het afgescheiden zelf – jong en oud – is te zien als een onvermogen om jezelf en de ander als een ‘uniek zelf’ te zien, dat een authentiek stukje werkelijk en betekenisvol leven is.

Onze samenleving is sterk individualistisch geworden. Zolang we ons baseren op het *afgescheiden zelf* is het logisch dat mensen zich niet herkend en gezien voelen en vaak eenzaam zijn.

‘Leiderschap is geen positie, maar een verantwoordelijkheid.’ Tex Gunning⁵

De ouder, de leraar en de leerling

Wat betekent dat? Welke implicaties heeft dat voor jou, als ouder, als leraar, als onderwijsbegeleider, als mens? We kunnen beginnen met een grondhouding. Dat is behulpzaam als een soort oefening. Laten we als eerste afstand doen van een veel voorkomend mensbeeld waar veel mensen aan lijden. Namelijk dat we een lege huls zijn en pas van waarde zijn als het gelukt is daar betekenis aan te geven. Dat kan mislukken, waardoor iemand waardeloos zou zijn. En zo voelen veel mensen zich regelmatig, zo is mijn waarneming.

Maar in het beeld van het individu als ‘Unique Self – een term die door Marc Gafni is geïntroduceerd⁶ – kan ieder kind en elk mens aangesproken worden op wat hij te brengen heeft en op het feit dat hij niet onwetend en betekenisloos is. We kunnen de ander helpen om dat wat hij wel weet en om de waarde die hij vertegenwoordigt, te gaan herkennen en leven. Kinderen en volwassenen die zo benaderd worden, kunnen daardoor eerlijk op zoek gaan naar wat ze wel weten en wie of wat ze zijn.

En zo wordt het veel gemakkelijker om verantwoordelijkheid over je leven te aanvaarden, ten behoeve van jezelf, de ander en de context waarin je leeft. Dit ook omdat ‘verantwoordelijkheid’ dan geen zware last meer is, maar een vreugde, omdat het in de context van het unieke zelf een vorm van zelfexpressie is geworden.

We spreken dan inderdaad – zoals Tex Gunning voorstaat – over een ‘cultuurrevolutie’ waarin het gezin en het onderwijs kantelplaatsen kunnen zijn. ●

1 Jubileumuitgave 10 jaar NIVOZ & de urgentie van goed onderwijs. p. 53. ‘Al dit werk ...’ slaat op heeft betrekking op het onderwijstraject Leiderschapsontwikkeling bij AkzoNobel.

2 Idem. p. 46.

3 Idem. p. 47

4 De ‘Puzzle peace teaching’ is een gepopulariseerde vorm van de meer omvattende conceptualisering van het Unieke Zelf zoals dat ook door visionair scholar en filosoof Marc Gafni in de wereld wordt gezet. Zie hier voor www.uniqueself.com

5 Jubileumuitgave 10 jaar NIVOZ & de urgentie van goed onderwijs. p. 41.

6 Het begrip Unique Self zoals door Gafni verder is uitgewerkt voor onze post-moderne context, vindt zijn oorsprong in de chassidische mystiek en is ook te herkennen in bijvoorbeeld het werk ‘De weg van de mens’ van Martin Buber.